

Kohtulahendite kogumik

EUROOPA KOHTU OTSUS (suurkoda)

5. juuni 2018*

Eelotsusetaotlus – ELTL artikkel 325 – Euroopa Liidu finantshuve kahjustav pettus või muu ebaseaduslik tegevus tollivaldkonnas – Uurimistoimingute tõhusus – Kriminaalmenetluse lõpetamine – Mõistlik aeg – Direktiiv 2012/13/EL – Õigus saada teavet oma süüdistuse kohta – Õigus tutvuda kriminaaltoimiku materjalidega – Direktiiv 2013/48/EL – Õigus kaitsjale

Kohtuasjas C-612/15,

mille ese on ELTL artikli 267 alusel Spetsializiran nakazatelen sad'i (kriminaalasjade erikohus, Bulgaaria) 11. novembri 2015. aasta otsusega esitatud eelotsusetaotlus, mis saabus Euroopa Kohtusse 18. novembril 2015, kriminaalasjas järgmiste isikute suhtes:

Nikolay Kolev,

Milko Hristov,

Stefan Kostadinov,

EUROOPA KOHUS (suurkoda),

koosseisus: president K. Lenaerts, asepresident A. Tizzano (ettekandja), kodade presidendid R. Silva de Lapuerta, M. Ilešič, J. L. da Cruz Vilaça, J. Malenovský ja E. Levits, kohtunikud E. Juhász, A. Borg Barthet, J.-C. Bonichot, F. Biltgen, K. Jürimäe, C. Lycourgos, M. Vilaras ja E. Regan,

kohtujurist: Y. Bot,

kohtusekretär: ametnik M. Aleksejev,

arvestades kirjalikku menetlust ja 15. novembri 2016. aasta kohtuistungil esitatut,

arvestades seisukohti, mille esitasid:

- Bulgaaria valitsus, esindajad: L. Zaharieva ja E. Petranova,
- Euroopa Komisjon, esindajad: R. Troosters ja V. Soloveytchik,

olles 4. aprilli 2017. aasta kohtuistungil ära kuulanud kohtujuristi ettepaneku,

on teinud järgmise

* Kohtumenetluse keel: bulgaaria.

otsuse

- 1 Eelotsusetaotluses palutakse tõlgendada ELTL artiklit 325, Euroopa Parlamendi ja nõukogu 22. mai 2012. aasta direktiivi 2012/13/EL, milles käsitletakse õigust saada kriminaalmenetluses teavet (ELT 2012, L 142, lk 1), ning Euroopa Parlamendi ja nõukogu 22. oktoobri 2013. aasta direktiivi 2013/48/EL, mis käsitleb õigust kaitsjale kriminaalmenetluses ja Euroopa vahistamismäärusega seotud menetluses ning õigust lasta teavitada vabaduse võtmisest kolmandat isikut ja suhelda vabaduse võtmise ajal kolmandate isikute ja konsulaarasutustega (ELT 2013, L 294, lk 1).
- 2 Taotlus on esitatud kriminaalmenetluses, milles Nikolay Kolevit, Milko Hristovit ja Stefan Kostadinovit süüdistatakse mitme kuriteo toimepanemises Svilengradi (Bulgaaria) tolliametnikena.

Õiguslik raamistik

Liidu õigus

Otsus 2007/436/EÜ, Euratom

- 3 Nõukogu 7. juuni 2007. aasta otsuse 2007/436/EÜ, Euratom, Euroopa ühenduste omavahendite süsteemi kohta (ELT 2007, L 163, lk 17) põhikohtuasja asjaolude asetleidmise ajal kehtinud redaktsiooni artikli 2 lõike 1 punkti a kohaselt hõlmavad liidu omavahendid tollitariifistikus ette nähtud tollimakse.

Määrus (EL) nr 450/2008 ja määrus (EL) nr 952/2013

- 4 Põhikohtuasja asjaolude asetleidmise kuupäeval kehtinud Euroopa Parlamendi ja nõukogu 23. aprilli 2008. aasta määruse (EÜ) nr 450/2008, millega kehtestatakse ühenduse tolliseadustik (ajakohastatud tolliseadustik) (ELT 2008, L 145, lk 1), artikli 21 lõige 1 sätestas:

„Iga liikmesriik sätestab karistused ühenduse tollialaste õigusaktide täitmata jätmise eest. Kõnealused karistused peavad olema tõhusad, proportsionaalsed ja hoiatavad.“

- 5 See määrus tunnistati 30. oktoobril 2013 kehtetuks Euroopa Parlamendi ja nõukogu 9. oktoobri 2013. aasta määrusega (EL) nr 952/2013, millega kehtestatakse liidu tolliseadustik (ELT 2013, L 269, lk 1), mille artikli 42 lõige 1 võtab kõnealuse artikli 21 lõike 1 sisuliselt üle.

Direktiiv 2012/13

- 6 Direktiivi 2012/13 põhjendustes 10, 14, 27, 28 ja 41 on märgitud:

„(10) Ühised miinimumeeskirjad peaksid suurendama usaldust kõikide liikmesriikide kriminaalõigussüsteemide vastu, mis omakorda peaks viima tõhusama õiguskoostööni vastastikuse usalduse õhkkonnas. Sellised ühised miinimumeeskirjad tuleks kehtestada kriminaalmenetluses antava teabe valdkonnas.“

[...]

(14) [...] Selleks et suurendada liikmesriikide vastastikust usaldust, kehtestatakse [käesoleva] direktiiviga ühised miinimumnõuded teabe kohta, mida antakse kuriteo toimepanemises kahtlustatavale või süüdistatavale nende [...] süüdistuse kohta. Käesoleva direktiivi aluseks on hartas ja eelkõige selle artiklites [...] 47 ja 48 sätestatud õigused [EIÖK] artikli[6] alusel, nagu neid tõlgendab Euroopa Inimõiguste Kohus. [...]

[...]

(27) Kuriteo toimepanemises süüdistatavale isikule tuleks anda kogu teave süüdistuse kohta, et ta saaks ette valmistada enda kaitse ja et oleks tagatud õiglane menetlus.

(28) Kahtlustatavale või süüdistatavale isikule tuleks kiiresti anda teavet kuriteo kohta, mille toimepanekus teda kahtlustatakse või süüdistatakse, ilma et see kahjustaks käimasolevat uurimist, ja hiljemalt enne seda, kui politsei või muu pädev asutus teda esimest korda ametlikult küsitleb. Selle kuriteoga seonduvate tegude kirjeldus, mille toimepanekus isikut kahtlustatakse või süüdistatakse, sealhulgas kuriteo väidetava toimumise aeg ja koht, kui need on teada, ning väidetava süüteo võimalik õiguslik liigitus tuleks esitada piisavalt üksikasjalikult, arvestades kriminaalmenetluse etappi, milles tegude kirjeldus esitatakse, et kaitsta menetluse õiglust ja võimaldada kaitseõiguse tõhusat kasutamist.

[...]

(41) [...] Käesoleva direktiiviga soovitakse edendada eelkõige õigust [...] õiglasele kohtulikule arutamisele ja kaitseõigust. [...]"

7 Direktiivi artikkel 1 sätestab:

„Käesolevas direktiivis sätestatakse eeskirjad, mis käsitlevad kahtlustatavate või süüdistatavate isikute õigust saada teavet nende [...] vastu esitatud süüdistuse kohta [...]. [...]"

8 Direktiivi artikkel 6 „Õigus saada teavet süüdistuse kohta“ näeb ette:

„1. Liikmesriik tagab, et kahtlustatavale või süüdistatavale isikule antakse teavet kuriteo kohta, mille toimepanemises teda kahtlustatakse või süüdistatakse. Seda teavet antakse viivitamata ja vajaliku üksikasjalikkusega, et tagada õiglane menetlus ning võimaldada tõhusalt kasutada kaitseõigust.

[...]

3. Liikmesriik tagab, et hiljemalt süüdistuse asjaolude esitamisel kohtule antakse üksikasjalikku teavet süüdistuse kohta, sealhulgas kuriteo olemuse ja liigi ning süüdistatava isiku kuriteos osalemise laadi kohta.

4. Liikmesriik tagab, et kahtlustatavat või süüdistatavat isikut teavitatakse viivitamata muudatustest käesoleva artikli kohaselt antavas teabes, kui see on vajalik õiglase menetluse tagamiseks.“

9 Sama direktiivi artikli 7 „Õigus tutvuda kohtuasja materjalidega“ lõiked 2 ja 3 sätestavad:

„2. Liikmesriik tagab, et kahtlustatavale või süüdistatavale isikule või tema kaitsjale antakse juurdepääs vähemalt kõigile kahtlustatavat või süüdistatavat isikut toetavatele või tema vastu kogutud tõendusmaterjalidele, mis on pädevate asutuste valduses, et tagada õiglane menetlus ja ette valmistada kaitse.

3. [...] [V]õimalus lõikes 2 nimetatud materjalidega tutvumiseks [antakse] aegsasti, et oleks võimalik tõhusalt kasutada kaitseõigust, ning hiljemalt süüdistuse asjaolude esitamisel kohtule. Kui pädevad asutused saavad oma valdusse täiendavat tõendusmaterjali, antakse sellele juurdepääs aegsasti, et seda oleks võimalik arvesse võtta.“

Direktiiv 2013/48

10 Direktiivi 2013/48 põhjenduses 12 on märgitud:

„Käesolevas direktiivis sätestatakse miinimumeeskirjad, mis käsitlevad õigust kaitsjale kriminaalmenetluses [...]. Sel viisil edendatakse direktiiviga harta, eriti selle artiklite [...] 47 ja 48 kohaldamist, tuginedes [EIÖK] artikli[le] 6[, nagu seda] tõlgendab Euroopa Inimõiguste Kohus [...].“

11 Direktiivi artikkel 1 on sõnastatud järgmiselt:

„Käesolevas direktiivis sätestatakse miinimumeeskirjad, mis käsitlevad kriminaalmenetluse raames kahtlustatava või süüdistatava isiku [...] õigust kaitsjale [...].“

12 Direktiivi artikli 3 „Õigus kaitsjale kriminaalmenetluses“ lõige 1 näeb ette:

„Liikmesriigid tagavad, et kahtlustataval ja süüdistataval isikul on õigus kasutada kaitsjat nii pika aja jooksul ja sellisel viisil, mis annab asjaomasele isikule võimaluse kasutada oma kaitseõigust otstarbekalt ja tõhusalt.“

Bulgaaria õigus

Õigusnormid, mis käsitlevad õigust kaitsjale

13 Kriminaalmenetluse seadustiku (Nakazatelno protsesualen kodeks) põhikohtuasja asjaolude asetleidmise ajal kehtinud redaktsiooni (edaspidi „kriminaalmenetluse seadustik“) artikli 91 lõike 3 ja artikli 92 kohaselt peab kohus juhul, kui kahel kahtlustataval või süüdistataval on sama kaitsja, selle kaitsja taandama, kui nendest isikutest ühe kaitsmine on vastuolus teise kaitsmisega. Väljakujunenud riigisisese kohtupraktika kohaselt on nimetatud isikute huvide konfliktiga tegemist siis, kui üks neist annab ütlusi, mida saab kasutada teise isiku vastu, kes aga ei anna mingeid ütlusi.

14 Kriminaalmenetluse seadustiku artikli 94 lõiked 4–6 reguleerivad sõltumatu organi poolt asenduskaitsja määramist.

Õigusnormid, mis käsitlevad süüdistuskokkuvõtet, uurimismaterjale ja süüdistusakti

15 Kriminaalmenetluse seadustiku artiklid 219 ja 221 näevad ette, et uurimisorgan koostab süüdistuskokkuvõtte, mis sisaldab süüteo peamiste tehilolude kirjeldust ja nende tehilolude õiguslikku kvalifikatsiooni. See kokkuvõtte esitatakse süüdistatavale ja tema kaitsjale, kes pärast kokkuvõttega tutvumist selle allkirjastavad.

16 Uurimismaterjalidega tutvumise võimaldamist reguleerivad seadustiku artiklid 226–230. Nende artiklite kohaselt võimaldatakse kaitsjal, kui ta selleks taotluse esitab, enne võimalikku süüdistusakti koostamist tutvuda uurimise käigus kogutud materjalidega. Sellisel juhul kutsutakse süüdistatav ja tema kaitsja vähemalt kolm päeva enne materjalide kättesaadavaks tegemist kohale ja seejärel võivad nad

asjakohase tähtaja jooksul materjalidega tutvuda. Kui neid teatatud aadressilt kätte ei saada või kui nad ettenähtud kuupäeval ilma mõjuva põhjusega märgitud aadressile kohale ei ilmu, lõpeb materjalide kättesaadavaks tegemise kohustus.

- 17 Nimetatud seadustiku artikli 246 kohaselt koostab prokurör, kui ta otsustab saata asja kohtusse, süüdistusakti, mis lõpetab kriminaalmenetluse ja avab selles asjas kohtumenetluse. Süüdistusaktis – mis on eelotsusetaotluse esitanud kohtu sõnul „lõplik täpsustatud süüdistus“ – esitatakse üksikasjalikult tehjolud ja nende õiguslik kvalifikatsioon. See esitatakse kohtule, kes peab 15 päeva jooksul kontrollima, kas on rikutud olulisi menetlusnorme. Kui menetlusnorme ei ole rikutud, määrab kohus esimese kohtuistungil kuupäeva. Süüdistatavale ja tema kaitsjale esitatakse süüdistusakti koopia ja kutse kohtuistungile. Seejärel on neil kaitse ettevalmistamiseks aega seitse päeva – tähtaeg, mida võidakse pikendada.

Oluliste menetlusnormide rikkumisi käsitlevad õigusnormid ja kohtupraktika

- 18 Kriminaalmenetluse seadustiku artikli 348 lõike 3 punkti 1 kohaselt on menetlusnormide rikkumine „oluline“, kui see märkimisväärselt kahjustab seaduses sätestatud menetlusõigust. Varhoven kasatsionen sadi (Bulgaaria kõrgeim kassatsioonikohus) kohtupraktika kohaselt käsitatakse selliste rikkumistena eelkõige süüdistuskokkuvõtte koostamata või teatavaks tegemata jätmist, uurimismaterjalide või süüdistusakti teatavaks tegemata jätmist ning vastuolusid süüdistusaktis. Õigusvastane akt tuleb asendada uue aktiga ning kohus ei või prokuröri poolt toime pandud oluliste menetlusnormide rikkumist heastada ise, vaid peab selleks asja talle tagasi saatma.

Kriminaalmenetluse lõpetamist käsitlevad õigusnormid

- 19 Põhikohtuasja asjaolude asetleidmise ajal reguleerisid kriminaalmenetluse lõpetamist eelkõige kriminaalmenetluse seadustiku artiklid 368 ja 369, mille kohta eelotsusetaotluse esitanud kohus märgib, et nende eesmärk oli kohtueelset menetlust kiirendada.
- 20 Nimetatud seadustiku artikli 368 kohaselt võis süüdistatav paluda juhul, kui kohtueelset menetlust ei olnud raskete kuritegude puhul lõpetatud kahe aasta jooksul alates süüdistuse esitamisest, kohtul kohaldada kriminaalmenetluse seadustiku artiklis 369 ette nähtud menetlust, mille kohaselt kas suunatakse asi kohtuotsuse tegemiseks menetlusse või vastasel juhul lõpetatakse kriminaalmenetlus.
- 21 Nimetatud artikli 369 kohaselt pidi kohus pärast seda, kui ta oli tuvastanud kõnealuse kaheaastase tähtaja möödumise, saatma asja prokurörile tagasi, andes talle kolmekuulise tähtaja uurimise lõpuleviimiseks ning kohtueelset menetluse lõpetamiseks kas kriminaalmenetluse lõpetamise või asja kohtusse saatmise teel. Kui prokurör valis teise võimaluse, oli tal 15päevane lisatähtaeg süüdistusakti koostamiseks ja selle kohtule esitamiseks. Kui prokurör neid uusi tähtaegu ei järginud, pidi kohus asja üle võtma ja kriminaalmenetluse lõpetama. Kui aga prokurör lõpetas kohtueelset menetluse ja esitas süüdistusakti kohtule ettenähtud tähtaja jooksul, kontrollis kohus menetluse õiguspärasust ja tegi eelkõige kindlaks, kas pole toimunud oluliste menetlusnormide rikkumisi. Kui kohus leidis, et menetlusnorme on rikutud, suunas ta asja veel kord tagasi prokurörile, andes talle nende rikkumiste kõrvaldamiseks täiendava ühekuulise tähtaja. Kui prokurör selle tähtaja jooksul neid rikkumisi ei kõrvaldanud või rikkus taas menetlusnorme, lõpetas kohus kriminaalmenetluse.
- 22 Kui kõik need tingimused olid täidetud, oli menetluse lõpetamine süüdistatava jaoks kehtiv ja kohus pidi selle menetluse lõpetama, ilma et ta oleks võinud omal algatusel need tuvastatud oluliste menetlusnormide rikkumised kõrvaldada või asja sisuliselt läbi vaadata. Kriminaalmenetluse lõpetamise otsus lõpetas lõplikult igasugused uurimistoimingud, mistõttu ei olnud enam võimalik asjaomast isikut kriminaalvastutusele võtta. Seda otsust ei saanud enam edasi kaevata, välja arvatud erandjuhtudel.

- 23 Eelotsusetaotluse esitanud kohus andis Euroopa Kohtule oma 25. augusti 2017. aasta kirjas teada, et kriminaalmenetluse seadustiku artikleid 368 ja 369 oli muudetud ning sellesse seadustikku lisatud uus artikkel 368bis. Nende sätete muudetud redaktsiooni kohaselt ei võinud kohus enam kriminaalmenetlust lõpetada, vaid võis ainult otsustada seda kiirendada. Samas ei kohaldata neid muudatusi selle kohtu sõnul põhikohtuasja suhtes *ratione temporis*.

Põhikohtuasi ja eelotsuse küsimused

- 24 Kaheksat Svilengradi tolliametnikku – Dimitar Dimitrov, Plamen Drenski, Nikolay Kolev, Milko Hristov, Stefan Kostadinov, Nasko Kurdov, Nikola Trifonov ja Georgi Zlatanov – süüdistatakse selles, et nad osalesid ajavahemikul 1. aprillist 2011 kuni 2. maini 2012 kuritegelikus ühenduses, kuna väidetavalt olid nad Bulgaaria ja Türgi vahelist piiri ületavate veokite ja sõiduautode juhtidelt nõudnud altkäemaksu selle eest, et ei viidaks läbi tollikontrolli ega märgitaks tuvastatud rikkumisi dokumentidesse. S. Kostadinovi ja N. Kurdovi süüdistatakse ka altkäemaksu varjamises ning P. Drenskit, M. Hristovi ja N. Trifonovit korruptsioonis. Need erinevad teod on karistusseadustiku (Nakazatelen kodeks) artiklite 215, 301 ja 321 tähenduses kuriteod, mille eest on ette nähtud vangistus, mis võib sõltuvalt asjast ulatuda kuue või kümne aastani, ning korruptsiooni puhul rahaline karistus.
- 25 Nimetatud kaheksa isikut vahistati ööl vastu 3. maid 2012. Neile süüks pandavad teod kvalifitseeriti kohe pärast vahistamist, seejärel 2013. aastal süüdistust täpsustati ja tehti neile siis teatavaks. Nimetatud isikutel võimaldati tutvuda ka kogutud tõenditega.
- 26 Kuna osa nendest isikutest sõlmisid prokuratuuriga kokkuleppe, et nende suhtes alustatud uurimine osaliselt lõpetataks, siis pöörduti eelotsusetaotluse esitanud kohtu poole, et see kohus kõnealuse kokkuleppe kinnitaks. Kuna see kohus leidis, et süüdistuskokkuvõtteid ei olnud kinnitanud pädev organ ja oli rikutud menetlusnorme, jättis ta kahel korral selle taotluse rahuldamata.
- 27 Seetõttu saadeti asi eriprokuratuuri pädevale prokurörile, et viimane esitaks kaheksale süüdistatavale uue süüdistuse. Menetlus seejärel tegelikult siiski peatus ja uurimistähtaegu pikendati mitu korda.
- 28 Kuna 2014. aasta jooksul ei olnud uurimist ikka veel lõpetatud, kuigi süüdistuse esitamisest oli möödunud kaks aastat, esitasid N. Kolev, M. Hristov ja S. Kostadinov kriminaalmenetluse seadustiku artikli 368 alusel eelotsusetaotluse esitanud kohtule taotluse, milles palusid kohtul kohaldada seadustiku artiklis 369 ette nähtud menetlust. Nimetatud kohus rahuldaski selle taotluse ja saatis asja tagasi prokurörile, andes talle kolmekuulise tähtaja – ehk kuni 29. jaanuarini 2015 –, et uurimine lõpule viia, uus süüdistus koostada, võimaldada süüdistatavatel süüdistuse ja uurimismaterjalidega tutvuda ning lõpetada kohtueelne menetlus, mille järel on prokuröri 15päevane lisatähtaeg kohtule süüdistusakti esitamiseks.
- 29 Prokurör koostas uue süüdistuse ja esitas eelotsusetaotluse esitanud kohtule süüdistusakti tähtaegselt.
- 30 Samas ei tehtud süüdistust N. Kolevile ja S. Kostadinovile ega nende kaitsjatele teatavaks. Need isikud teatasid nimelt, et nad ei saa kindlaks määratud kuupäevadel kohale ilmuda tervislikel ja tööalastel põhjustel. Lisaks ei võimaldatud ei neil isikutel ega ka M. Hristovil tutvuda uurimismaterjalidega.
- 31 Eelotsusetaotluse esitanud kohus leidis 20. veebruari 2015. aasta määruses, et oli rikutud olulisi menetlusnorme, kuna esiteks ei olnud uuesti koostatud süüdistusi N. Kolevile ja S. Kostadinovile teatavaks tehtud, rikkudes sellega nende menetlusõigusi, ning süüdistusakt sisaldas süüdistuse kohta selliseid andmeid, mida ei olnud neile nõuetekohaselt teatavaks tehtud. Teiseks märkis see kohus, et M. Hristovile süüks pandavad teod olid süüdistusaktis esitatud vastuoluliselt. Seepeale saatis nimetatud kohus kriminaalmenetluse seadustiku artikli 369 kohaselt asja veelikord prokurörile tagasi, andes talle

ühekuulise tähtaja – ehk kuni 7. maini 2015 – tuvastatud menetlusnormide rikkumiste kõrvaldamiseks, vastasel juhul pidi N. Kolevi, M. Hristovi ja S. Kostadinovi suhtes alustatud kriminaalmenetlus lõpetatama.

- 32 Vaatamata sellele, et prokurör oli N. Kolevit ja S. Kostadinovit mitu korda kohale kutsunud, ei suutnud ta siiski tagada koostatud süüdistuse ja uurimismaterjalide nõuetekohast teatavaks tegemist. Neid materjale ei õnnestunud teatavaks teha ka M. Hristovile. Nimetatud kolm isikut ja nende kaitsjad teatasid taas, et neil ei ole kindlaks määratud kuupäevadel võimalik kohale ilmuda erinevatel põhjustel, milleks olid muu hulgas sõit välisriiki, tervislikud ja tööalased põhjused ning asjaolu, et prokurör ei olnud järginud õigusnormidest tulenevat nõuet teatada uurimismaterjalidega tutvumise võimaldamisest kolm päeva ette.
- 33 Seepeale tuvastas eelotsusetaotluse esitanud kohus 22. mai 2015. aasta määrusega, et prokurör ei olnud oluliste menetlusnormide rikkumisi kõrvaldanud ning oli pannud toime uusi rikkumisi, kuna N. Kolevi, M. Hristovi ja S. Kostadinovi menetlusõigusi oli taas rikutud ja vastuolusid süüdistusaktis ei olnud täielikult kõrvaldatud.
- 34 Ehkki kohus rõhutas, et on võimalik, et kõnealused kolm isikut ja nende kaitsjad olid oma õigusi venitamistaktikat kasutades kuritarvitanud, et takistada prokuröri kohtueelne menetlus lõpule viia ja nimetatud rikkumised tähtaegselt kõrvaldada, leidis see kohus siiski, et menetluse lõpetamise tingimused olid täidetud ja see lõpetamine oli seega nende isikute õigus. Ta rõhutas sellega seoses sisuliselt, et see, kui süüdistatav kuritarvitab oma õigusi ja objektiivselt takistab prokuröri erinevate seaduses ette nähtud menetlustoimingute tegemist, ei saa takistada kõnealuse kriminaalmenetluse lõpetamist. Vaatamata nendele kaalutlustele otsustas nimetatud kohus mitte teha määrust kriminaalmenetluse lõpetamiseks, vaid jätta menetlus seisma ilma edasisi meetmeid võtmata.
- 35 Nii prokurör, kes väitis, et ühtegi oluliste menetlusnormide rikkumist ei olnud aset leidnud, kui ka M. Hristov, kes leidis, et eelotsusetaotluse esitanud kohtul polnud õigus, kui ta kõnealust kriminaalmenetlust ei lõpetanud, esitasid selle kohtumääruse peale määruskaebuse.
- 36 Apellatsioonikohus leidis oma 12. oktoobri 2015. aasta määruses, et eelotsusetaotluse esitanud kohus oleks pidanud kriminaalmenetluse seadustiku artiklite 368 ja 369 kohaselt kõnealuse menetluse lõpetama, ning saatis asja sellele kohtule tagasi.
- 37 Eelotsusetaotluse esitanud kohtul tekib siiski küsimus, kas 8. septembri 2015. aasta kohtuotsus Taricco jt (C-105/14, EU:C:2015:555), mille Euroopa Kohus tegi ajal, mil appellatsioonikohtus oli menetlus pooleli, ei tekita mitte kahtlust nende artiklite 368 ja 369 kooskõla suhtes liidu õigusega, eriti liikmesriikide kohustusega tagada liidu finantshuve kahjustavate süütegude tõhus uurimine.
- 38 Kui see on nii, siis tekib eelotsusetaotluse esitanud kohtul küsimus, millised järeldused tuleb sellest vastuolust teha. Sellest lähtudes juurdleb eelotsusetaotluse esitanud kohus – märkides, et tal tuleb vajaduse korral kõnealused artiklid kohaldamata jätta – edasi, millised konkreetset meetmed ta peaks võtma, et tagada liidu õiguse täielik toime ning ühtlasi N. Kolevi, M. Hristovi ja S. Kostadinovi kaitsõigused ja õigus õiglasele kohtulikule arutamisele.
- 39 Ta kaalub mitut võimalust.
- 40 Esiteks võib eelotsusetaotluse esitanud kohus otsustada jätta kriminaalmenetluse seadustiku artiklis 369 ette nähtud tähtjad kohaldamata ja anda prokurörile pikema tähtaja, et ta saaks enne seda, kui asja uuesti kohtusse annab, süüdistusakti koostamisel toime pandud rikkumised kõrvaldada ning võimaldada süüdistatavatel süüdistuse ja kriminaaltoimiku materjalidega tutvuda. Samas tekib nimetatud kohtul küsimus, millised konkreetset meetmed tuleks tal võtta, et tagada nende isikute õigus asja arutamisele mõistliku aja jooksul, mis on ette nähtud Euroopa Liidu põhiõiguste harta (edaspidi „harta“) artikli 47 teises lõigus.

- 41 Teiseks võib eelotsusetaotluse esitanud kohus otsustada selles kriminaalasjas kohtumenetlust alustada vaatamata rikkumistele, mis on kohtueelses menetluses toime pandud. Kuid ta kahtleb, kas see pole mitte liidu õigusega vastuolus.
- 42 Tal tekib siinkohal küsimus, kas ühelt poolt tuleb neid rikkumisi, mis Bulgaaria õiguse kohaselt on „oluliste menetlusnormide rikkumised“, sellisteks kvalifitseerida ka direktiivi 2012/13 artiklite 6 ja 7 ning direktiivi 2013/48 artikli 3 lõike 1 kohaselt. Teiselt poolt tekib tal juhu, kui see on nii, küsimus, kas ta võib alustada kohtumenetlust, vaatamata toime pandud oluliste menetlusnormide rikkumistele, need rikkumised menetluse käigus kõrvaldada ja teha seejärel otsuse sisulistes küsimustes, ilma menetlust kriminaalmenetluse seadustiku artiklite 368 ja 369 kohaselt lõpetamata.
- 43 Peale selle leiab eelotsusetaotluse esitanud kohus – märkides, et N. Kolevil ja N. Kurdovil oli sama kaitsja –, et nende isikute huvid on vastuolus, kuna esimene esitas teavet, mida saab kasutada teise vastu, kes ütlusi ei andnud. Ta avaldab kahtlust, kas kriminaalmenetluse seadustiku artikli 91 lõige 3 ja artikkel 92 – mille kohaselt tal tuleb see kaitsja nimetatud põhjusel taandada, kuigi N. Kolev ja N. Kurdov olid sellest teadlikena taandamise vastu – on direktiivi 2013/48 artikli 3 lõikega 1 kooskõlas. Nimetatud kohtul tekib selles osas küsimus, kas kõnealuse artikli 3 lõikes 1 ette nähtud õigus kaitsjale on tagatud, kui ta määrab omal algatusel selle kaitsja asemele kaks uut kaitsjat.
- 44 Neil asjaoludel otsustas Spetsializiran nakazatelen sad (kriminaalasjade erikohus, Bulgaaria) menetluse peatada ja esitada Euroopa Kohtule järgmised eelotsuse küsimused:
- „1. Kas liikmesriigi seadus on kooskõlas liikmesriigi kohustusega näha ette tolliametnike kuritegude tõhus kriminaaluurimine, kui see seadus sätestab, et kriminaalmenetlus, mis on alustatud tolliametnike suhtes seoses sellega, et nad on osalenud kuritegelikus ühenduses eesmärgiga panna oma ametisoleku ajal toime korruptsioonikuritegusid (alkäemaksu võtmine tollikontrolli tegemata jätmise eest), ning seoses konkreetsete alkäemaksu võtmise episoodidega ja alkäemaksu varjamisega, lõpetatakse järgmistel tingimustel, ilma et kohus oleks esitatud süüdistusi sisuliselt hinnanud: a) möödunud on kaheaastane tähtaeg süüdistuse esitamisest; b) süüdistatav on esitanud taotluse, et kohtueelne menetlus viidaks lõpule; c) kohus on määranud prokurörile kolme kuu pikkuse tähtaja kohtueelse menetluse lõpuleviimiseks; d) prokurör on selle tähtaja jooksul toime pannud „oluliste menetlusnormide rikkumisi“ (nimelt täpsustatud süüdistuse mittenõuetekohane edastamine, uurimismaterjalidega tutvumise võimaluse andmata jätmine ja süüdistusaktis esinevad vastuolud); e) kohus on määranud prokurörile „oluliste menetlusnormide rikkumiste“ kõrvaldamiseks uue ühe kuu pikkuse tähtaja; f) prokurör on jätnud „oluliste menetlusnormide rikkumised“ viidatud tähtaja jooksul kõrvaldamata – kusjuures nende rikkumiste toimepanek esimese kolmekuulise tähtaja jooksul ja rikkumiste kõrvaldamata jätmine viimase ühekuulise tähtaja jooksul on seotud nii prokuröri (süüdistusaktis olevate vastuolude kõrvaldamata jätmine; asjaolu, et nendest tähtaegadest suurema osa vältel ei teinud ta ühtegi tegelikku toimingut) kui ka kaitsjaga (asjaolu, et hoolimata sellest, et see oli nõutav, ei tehtud koostööd süüdistuse kohta teabe saamiseks ja uurimismaterjalidega tutvumiseks, kuna süüdistatavad viibisid haiglas ja kaitsjatel oli muid tööalaseid kohustusi); g) süüdistataval tekkis subjektiivne õigus kriminaalmenetluse lõpetamisele, kuna „oluliste menetlusnormide rikkumisi“ määratud tähtjaks ei kõrvaldatud?
2. Kui vastus [esimesele] küsimusele on eitav, siis millise osa eespool nimetatud õigusnormidest peaks liikmesriigi kohus jätma kohaldamata, et tagada liidu õiguse tõhus kohaldamine: a) kriminaalmenetluse lõpetamine ühe kuu pikkuse tähtaja möödumisel või b) eespool nimetatud rikkumiste kvalifitseerimine „oluliste menetlusnormide rikkumisteks“ või c) vastavalt [esimese küsimuse] punktile g tekkinud subjektiivse õiguse kaitse – kui on olemas võimalus see rikkumine kohtumenetluses tegelikult kõrvaldada?
- a) Kas otsuse suhtes jätta kohaldamata liikmesriigi õigusnorm, mis näeb ette kriminaalmenetluse lõpetamise, peab kehtima eeltingimus, et

- i) prokurörile määratakse „oluliste menetlusnormide rikkumiste“ kõrvaldamiseks täiendav tähtaeg, mis on sama pikk nagu tähtaeg, mille jooksul puudus tal kaitsja tehtud takistuste tõttu objektiivne võimalus nimetatud rikkumisi kõrvaldada;
  - ii) punktis i nimetatud juhul tuvastab kohus, et viidatud takistused on tekkinud „õiguse kuritarvitamise“ tagajärjel;
  - iii) teise küsimuse punkti a alapunktile i eitava vastuse andmise korral tuvastab kohus, et liikmesriigi õigus pakub piisavaid tagatisi kohtueelse menetluse lõpuleviimiseks mõistliku aja jooksul?
- b) Kas otsus jätta eespool nimetatud rikkumised „oluliste menetlusnormide rikkumisteks“ kvalifitseerimata, kuigi seda näeb ette liikmesriigi õigus, on kooskõlas liidu õigusega, nimelt:
- i) kas direktiivi [2012/13] artikli 6 lõikes 3 ette nähtud õigus, mis puudutab kaitsjale süüdistuse kohta üksikasjaliku teabe andmist, on piisavalt tagatud,
    - kui asjaomane teave antakse pärast süüdistusakti tegelikku saatmist kohtusse, kuid enne seda, kui kohus süüdistusakti hindab, ning kui kaitsjale on antud täielik teave süüdistuse põhiliste asjaolude kohta enne süüdistusakti saatmist kohtusse (puudutab süüdistatavat M. Hristovit);
    - kui vastus teise küsimuse punkti b alapunkti i esimesele taandele on jaatav – kui asjaomane teave antakse pärast süüdistusakti tegelikku saatmist kohtusse, kuid enne seda, kui kohus seda hindab, ja kaitsjale on osaline teave süüdistuse põhiliste asjaolude kohta antud enne süüdistusakti saatmist kohtusse, kusjuures teave jäi lünklikuks kaitsja tehtud takistuste tõttu (puudutab süüdistatavaid N. Kolevit ja S. Kostadinovit);
    - kui asjaomane teave on korruptsiooni konkreetse kirjelduse osas vastuoluline (kord on märgitud, et altkäemaksu nõudis sõnaselgelt teine süüdistatav ja süüdistatav M. Hristov väljendas näogramisega oma rahulolematust selle üle, et tollikontrolli subjekt pakkus liiga väikest rahasummat, siis aga on märgitud, et süüdistatav M. Hristov nõudis sõnaselgelt ja konkreetset altkäemaksu)?
  - ii) Kas direktiivi [2012/13] artikli 7 lõikes 3 sätestatud kaitsja õigus tutvuda kohtuasja materjalidega „hiljemalt süüdistuse asjaolude esitamisel kohtule“ on põhikohtuasjas piisavalt tagatud, kui kaitsjale oli eelnevalt kättesaadavaks tehtud valdav osa kriminaaltoimiku materjalidest ja antud võimalus materjalidega tutvuda, kuid kaitsja jättis selle võimaluse kasutamata takistuste tõttu (haigestumine, tööalased kohustused) ja viidates liikmesriigi õigusele, mille kohaselt tuleb kutse tulla toimikumaterjalidega tutvuma saata vähemalt kolm päeva varem? Kas pärast takistuste äralangemist tuleb anda kaitsjale teine võimalus sellest vähemalt kolm päeva ette teatades? Kas tuleb uurida, kas nimetatud takistused olid objektiivselt olemas või kujutavad need endast õiguse kuritarvitamist?
  - iii) Kas direktiivi [2012/13] artikli 6 lõikes 3 ja artikli 7 lõikes 3 ette nähtud seaduslikul nõudel „hiljemalt süüdistuse asjaolude esitamisel kohtule“ on sama tähendus mõlemas sättes? Milline tähendus on sellel nõudel – enne süüdistusakti tegelikku saatmist kohtusse või hiljemalt süüdistusakti kohtusse saatmisega samal ajal või pärast süüdistusakti saatmist kohtusse, kuid enne, kui kohus võtab meetmeid süüdistusakti hindamiseks?
  - iv) Kas seaduslikul nõudel anda süüdistuse kohta teavet ja võimaldada kriminaaltoimiku materjalidega tutvuda, nii et on tagatud võimalus „tõhusalt kasutada kaitseõigust“ ja „õiglane menetlus“ vastavalt direktiivi [2012/13] artikli 6 lõikele 1 ning artikli 7 lõigetele 2 ja 3, on sama tähendus mõlemas sättes? Kas see nõue on täidetud,
    - kui üksikasjalik teave süüdistuse kohta antakse kaitsjale küll pärast süüdistusakti saatmist kohtusse, kuid enne seda, kui kohus võtab meetmeid süüdistuse sisuliseks hindamiseks, ja kaitsjale antakse kaitse ettevalmistamiseks piisav tähtaeg, kusjuures eelnevalt on süüdistuse kohta antud mittetäielikku ja osalist teavet;

- kui kaitsjal võimaldatakse tutvuda kohtuasja kõikide materjalidega küll pärast süüdistusakti saatmist kohtusse, kuid enne seda, kui kohus võtab meetmeid süüdistuse sisuliseks hindamiseks, ja kaitsjale antakse kaitse ettevalmistamiseks piisav tähtaeg, kusjuures eelnevalt on kaitsjale kättesaadavaks tehtud valdav osa kriminaalasja materjalidest;
  - kui kohus võtab meetmeid, mis tagavad kaitsjale, et kõik selgitused, mis ta esitab pärast süüdistusakti ja kriminaaltoimiku kõikide materjalidega tutvumist, on sama toimega nagu juhul, kui need oleksid prokurörile esitatud enne süüdistusakti saatmist kohtusse?
- v) Kas direktiivi [2012/13] artikli 6 lõigetes 1 ja 4 ette nähtud „õiglane menetlus“ ning artikli 6 lõikes 1 ette nähtud võimalus „tõhusalt kasutada kaitseõigust“ oleksid tagatud, kui kohus otsustaks alustada kohtumenetlust lõpliku süüdistuse alusel, mis on korruptsiooni suulise väljendamise osas vastuoluline, kuid annaks seejärel prokurörile võimaluse vastuolud kõrvaldada ning menetlusosalistele võimaluse kasutada täies ulatuses oma õigusi, mis oleksid neil olnud juhul, kui esitatud süüdistusakt selliseid vastuolusid ei oleks sisaldanud?
- vi) Kas direktiivi [2013/48] artikli 3 lõikes 1 sätestatud õigus kaitsjale on piisavalt tagatud, kui kohtueelse menetluse ajal on antud kaitsjale võimalus kohale ilmuda, et talle tehtaks teatavaks esialgsed süüdistuse asjaolud ja võimaldataks tal kriminaaltoimiku kõikide materjalidega täielikult tutvuda, kuid tööalaste kohustuste tõttu ja viidates liikmesriigi õigusele, mille kohaselt tuleb asjaomane kutse saata vähemalt kolm päeva varem, jättis ta kohale ilmumata? Kas pärast viidatud kohustuste äralangemist tuleb talle anda uus vähemalt kolmepäevane tähtaeg? Kas tuleb kontrollida, kas ilmumata jätmiseks oli põhjendatud alus või kas on tegemist õiguse kuritarvitamisega?
- vii) Kas juhul, kui rikutaks direktiivi [2013/48] artikli 3 lõikes 1 sätestatud õigust kasutada kohtueelses menetluses kaitsjat, mõjutaks see rikkumine „kaitseõiguste otstarbekat ja tõhusat kasutamist“, kui kohus teeks pärast süüdistusakti saatmist kohtusse kaitsjale täielikult kättesaadavaks lõpliku ja üksikasjaliku süüdistusakti ning kohtuasja kõik materjalid ning võtaks seejärel meetmed, mis tagaksid kaitsjale, et kõik selgitused, mis ta on esitanud pärast üksikasjaliku süüdistusakti ja kriminaaltoimiku kõikide materjalidega tutvumist, on sama toimega nagu juhul, kui need oleksid prokurörile esitatud enne süüdistusakti saatmist kohtusse?
- c) Kas süüdistataval tekkinud subjektiivne õigus kriminaalmenetluse lõpetamisele (eespool kirjeldatud tingimustel) on kooskõlas liidu õigusega, sõltumata sellest, et „oluliste menetlusnormide rikkumise“ prokuröri poolt kõrvaldamata jätmise kahjuliku mõju saab täielikult kõrvaldada kohtu poolt kohtumenetluses võetavate meetmetega, mille tulemusena oleks süüdistatava õiguslik olukord lõppkokkuvõttes identne olukorraga, milles oleks isik olnud viidatud rikkumise õigeaegse kõrvaldamise korral?
3. Kas kohaldada tuleb soodsamaid liikmesriigi õigusnorme, mis reguleerivad õigust asja arutamisele mõistliku aja jooksul, õigust teabele ja õigust kaitsjale, kui koostoimes muude asjaoludega (esimeses küsimuses kirjeldatud menetlusega) tooksid need kaasa kriminaalmenetluse lõpetamise?
4. Kas direktiivi [2013/48] artikli 3 lõiget 1 tuleb tõlgendada nii, et see annab liikmesriigi kohtule õiguse taandada kohtumenetlusest kaitsja, kes esindab kahte süüdistatavat, kellest üks andis ütlusi, mis kahjustavad teise süüdistatava huve, kes omakorda ütlusi ei andnud?

Kas juhul, kui vastus sellele küsimusele on jaatav, tagaks kohus direktiivi [2013/48] artikli 3 lõikes 1 sätestatud õiguse kaitsjale, kui see kohus – olles andnud üheaegselt kahte vastukäivate huvidega süüdistatavat esindavale kaitsjale loa osaleda kohtumenetluses – määraks kummalegi süüdistatavale eraldi uue asenduskaitaja?“

Eelotsuse küsimuste analüüs

Sissejuhatavad märkused

- 45 Sissejuhatuseks tuleb märkida, et Euroopa Kohtusse 25. oktoobril 2016 saabunud 28. septembri 2016. aasta määruses teatas eelotsusetaotluse esitanud kohus, et üks põhikohtuasja süüdistatavatest, M. Hristov, on surnud ning et sellest tulenevalt lõpetas ta tema suhtes alustatud kriminaalmenetluse.
- 46 ELTL artikli 267 sõnastusest ja ülesehitusest nähtub aga, et eelotsusemenetlus eeldab tegelikult poolelioleva menetluse olemasolu liikmesriigi kohtus, mille raames see kohus peab tegema otsuse, milles tuleb eelotsusetaotluse suhtes tehtud Euroopa Kohtu otsust arvesse võtta (13. septembri 2016. aasta kohtuotsus Rendón Marín, C-165/14, EU:C:2016:675, punkt 24).
- 47 Neil asjaoludel ei ole esitatud küsimustele M. Hristovi olukorda puudutavas osas vaja vastata.
- 48 Seda silmas pidades võib neli esitatud küsimust ja nende alaküsimused, mis osaliselt kattuvad, jaotada kolmeks. Esimest kuni kolmandat küsimust ja nende alaküsimusi tuleb mõista nii, et need puudutavad esiteks küsimust, kas liidu õigusega ning eriti ELTL artikliga 325 on vastuolus sellised riigisisised õigusnormid nagu kriminaalmenetluse seadustiku artiklid 368 ja 369, ning seda, millised on nende õigusnormide liidu õigusega vastuolu võimalikud tagajärjed, ning teiseks õigust saada teavet oma süüdistuse kohta ja õigust kriminaaltoimiku materjalidega tutvuda. Kolmandaks tahab eelotsusetaotluse esitanud kohus oma neljanda küsimusega teada, milline on õiguse kaitsjale ulatus sellistel asjaoludel nagu põhikohtuasjas.

ELTL artiklist 325 tulenevad kohustused

- 49 Oma esimese kolme küsimusega palub eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt selgitada, kas tollivaldkonna kuritegudega seoses tuleb ELTL artiklit 325 tõlgendada nii, et sellega on vastuolus riigisisised õigusnormid, millele kehtestatakse selline kriminaalmenetluse lõpetamise menetlus, nagu on ette nähtud kriminaalmenetluse seadustiku artiklites 368 ja 369. Jaatava vastuse korral soovib see kohus teada, millised õiguslikud tagajärjed on nende õigusnormide vastuolu korral EL toimimise lepingu kõnealuse sättega.
- 50 Nendele küsimustele vastamiseks tuleb tõdeda, et ELTL artikli 325 lõige 1 paneb liikmesriikidele kohustuse võidelda liidu finantshuve kahjustava ebaseadusliku tegevuse vastu hoiatavate ja tõhusate meetmetega (vt selle kohta 8. septembri 2015. aasta kohtuotsus Taricco jt, C-105/14, EU:C:2015:555, punkt 37, ja 5. detsembri 2017. aasta kohtuotsus, M.A.S. ja M.B., C-42/17, EU:C:2017:936, punkt 30).
- 51 Otsuse 2007/436 artikli 2 lõike 1 punkti a kohaselt hõlmavad liidu omavahendid tollitariifistikus ette nähtud tollimakse. Järelikult on tollimaksutulude kogumise ja vastavate vahendite liidu eelarve käsutusse andmise vahel otsene seos. Iga lünk nimetatud tulude kogumises kajastub potentsiaalselt nende vahendite vähenemises (vt analoogia alusel 5. detsembri 2017. aasta kohtuotsus M.A.S. ja M.B., C-42/17, EU:C:2017:936, punkt 31 ja seal viidatud kohtupraktika).
- 52 Liidu finantshuvide kaitse tagamiseks tuleb liikmesriikidel võtta vajalikud meetmed, et tollimaksud saaksid tegelikult ja täies ulatuses kogutud, mis eeldab, et tollikontrolli teostatakse nõuetekohaselt.
- 53 ELTL artikli 325 lõikes 1 sätestatust tuleneb, et liikmesriigid peavad selle saavutamiseks liidu tollieeskirjade rikkumiste eest ette nägema tõhusad ja hoiatavad karistused. Lisaks oli liikmesriikide kohustus näha sellisteks juhtudeks ette tõhusad, hoiatavad ja proportsionaalsed karistused sätestatud määruse nr 450/2008 artikli 21 lõikes 1 ja on nüüd sätestatud määruse nr 952/2013 artikli 42 lõikes 1.

- 54 Kuigi liikmesriikidel on õigus vabalt valida, milliseid karistusi rakendada – need võivad olla nii väärteokaristuse kui ka kriminaalkaristuse vormis või neist kahest kombineeritud –, tuleb neil siiski tagada, et liidu finantshuve kahjustava raske pettuse või muu ebaseadusliku tegevuse eest tolli valdkonnas karistataks kriminaalkaristustega, mis on tõhusad ja hoiatavad (vt selle kohta 5. detsembri 2017. aasta kohtuotsus M.A.S. ja M.B., C-42/17, EU:C:2017:936, punktid 33–35 ja seal viidatud kohtupraktika; 20. märtsi 2018. aasta kohtuotsus Menci, C-524/15, EU:C:2018:197, punkt 20, ning 2. mai 2018. aasta kohtuotsus, Scialdone, C-574/15, EU:C:2018:295, punktid 34 ja 35).
- 55 Liikmesriikidel tuleb samuti tagada, et kriminaalmenetluse normid võimaldavad sellise tegevusega seonduvate rikkumiste eest reaalselt karistada.
- 56 Käesoleval juhul süüdistatakse põhikohtuasjas süüdistatavaid selles, et nad osalesid kuritegelikus ühenduses enam kui ühe aasta jooksul, nõudes Bulgaaria ja Türgi vahelist piiri ületavatelt isikutelt altkäemaksu selle eest, et ei viidaks läbi tollikontrolli ega märgitaks tuvastatud rikkumisi dokumentidesse, ning S. Kostadinovi puhul altkäemaksu varjamises.
- 57 Sellised teod, mille eelotsusetaotluse esitanud kohus kvalifitseerib süstemaatilisteks ja vältavateks tollieeskirjade rikkumisteks, mis Bulgaaria õiguse kohaselt tähendavad süütegusid, mille eest on ette nähtud vangistus, mis võib sõltuvalt juhtumist ulatuda kuue või kümne aastani, võivad takistada tollimaksu kogumist. Jättes põhikohtuasja faktilised asjaolud eelotsusetaotluse esitanud kohtu hinnata, võib siiski tõdeda, et selline tegevus näib olevat kvalifitseeritav raskeks pettuseks või raskeks ebaseaduslikuks tegevuseks, mis kahjustab liidu finantshuve ELTL artikli 325 lõike 1 tähenduses.
- 58 Ei nimetatud kohus ega käesoleva kohtumenetluse pooled pole seadnud kahtluse alla riigisisese õiguses ette nähtud kriminaalkaristuste tõhusust ega hoiatavust.
- 59 Samas tuleb veel kontrollida, kas kriminaalmenetluse seadustiku artiklites 368 ja 369 ette nähtud normid pole sellised, mis takistavad kõnealuseid huve kahjustava raske pettuse või ebaseadusliku tegevuse eest reaalselt karistamist, eirates ELTL artikli 325 lõiget 1.
- 60 Selles osas ilmneb eelotsusetaotlusest, et liikmesriigi kohtul tuleb nimetatud artiklite 368 ja 369 kohaldamisel süüdistatava taotlusel lõpetada määrusega kriminaalmenetlus, kui prokurör ei ole kahe aasta möödumisel, millele on lisaks antud kolme ja poole kuuline ja ühekuuline täiendav tähtaeg, uurimist lõpetanud ega vastaval juhul süüdistust koostanud ja seda kaitsjale teatavaks teinud, ega ole võimaldanud kaitsjal kriminaaltoimiku materjalidega tutvuda ega esitanud kohtule süüdistusakti või kui ta on selle raames pannud toime Bulgaaria õiguse tähenduses oluliste menetlusnormide rikkumisi, mida ta ei ole nende tähtaegade jooksul kõrvaldanud. Kui nimetatud artiklites 368 ja 369 sätestatud tingimused on täidetud, tekib õigus kriminaalmenetluse lõpetamisele ning kohtul tuleb teha vastav määrus. Sellise lõpetamise peale ei saa ka edasi kaevata ja see on lõplik.
- 61 Eelotsusetaotlust lugedes ilmneb siiski, et käesoleva asja erilistel asjaoludel – eelkõige asja keerukus ja poolte käitumine – ei näi kohtul olevat võimalik selliselt ette nähtud tähtaegu enam pikendada ega asja sisuliselt läbi vaadata, ning nagu eelotsusetaotluse esitanud kohus kavandas, kõrvaldada ise need oluliste menetlusnormide rikkumised, mis on kohtueelses menetluses toime pandud, sealhulgas juhul, kui ta võiks nende rikkumiste kahjuliku toime kaitseõigusele heastada kohtumenetluse käigus sobivate meetmete võtmise teel.
- 62 Eelkõige näib eelotsusetaotlust lugedes, et kaitsjapoolsed takistused süüdistuse ja toimikumaterjalide nõuetekohasele kättesaadavaks tegemisele, sealhulgas tema võimalik venitamistaktika, ei peata kolme ja poole kuulise ja ühekuulise tähtaja kulgemist, mis oli prokurörile antud uurimise lõpetamiseks ja asja kohtusse saatmiseks vastavalt kriminaalmenetluse seadustiku artiklile 369, ning seega võivad need takistused kaasa tuua kriminaalmenetluse lõpetamise, muutes menetluse jätkamise ja igasuguse uue menetluse alustamise võimatuks.

- 63 Neil tingimustel tuleb märkida, et põhikohtuasjas käsitlevad riigisisised õigusnormid võivad pärssida uurimistoimingute tõhusust kriminaalasjades ja takistada liidu finantshuve kahjustava raske pettusena või muu raske ebaseadusliku tegevusena käsitatavate tegude eest karistamist, eirates ELTL artikli 325 lõiget 1.
- 64 Mis puutub ELTL artikli 325 lõike 1 sellise tõlgenduse tagajärgedesse, siis tuleb nentida, et see säte paneb liikmesriikidele saavutatava tulemuse osas täpse kohustuse, millega ei kaasne ühtki tingimust, kuidas selles sättes ette nähtud norme kohaldada (5. detsembri 2017. aasta kohtuotsus M.A.S. ja M.B., C-42/17, EU:C:2017:936, punkt 38 ja seal viidatud kohtupraktika).
- 65 Kõigepealt tuleb nende kohustuste täitmiseks võtta vajalikud meetmed liikmesriigi seadusandjal. Vajaduse korral peab ta riigisisese regulatsiooni muutama tagamaks, et liidu finantshuve kahjustavate süütegude uurimist käsitlevad menetlusnormid poleks vastu võetud nii, et nendega kaasneb süsteemne oht, et selliste süütegudena käsitatavate tegude eest ei karistata, ning et saaks kaitstud süüdistatavate põhiõigused.
- 66 Ootamata ära, et kõnealuseid riigisiseseid õigusnorme seadusandlikul teel või muus põhiseaduslikus menetluses muudetakse, peab eelotsusetaotluse esitanud kohus ise tagama nimetatud kohustuste täieliku õigusliku toime, tõlgendades neid norme võimalikult suures ulatuses lähtuvalt ELTL artikli 325 lõikest 1, nagu seda on tõlgendanud Euroopa Kohus, või jättes vajaduse korral need normid kohaldamata (vt selle kohta 8. septembri 2015. aasta kohtuotsus Taricco jt, C-105/14, EU:C:2015:555, punkt 49).
- 67 Kui kõnealuste kohustuste täitmiseks on võimalik kohaldada mitut meetet, mis näib olevat eelotsusetaotluse esitanud kohtu seisukoht, siis tuleb sellel kohtul kindlaks määrata, millist neist kohaldada. Just temal tuleb sealjuures otsustada, kas jätta kohaldamata kõik kriminaalmenetluse seadustiku artiklites 368 ja 369 sätestatud nõuded või pikendada prokurörile nende sätetega antavat tähtaega, et võimaldada viimasel kohtueelne menetlus lõpule viia ja selles menetluses esineda võinud rikkumised kõrvaldada, või kas seetõttu, et prokurör on talle nende tähtaegade jooksul juba esitanud süüdistusakti, tuleb tal alustada kohtumenetlust ja ise need rikkumised kõrvaldada. Sealjuures tuleb eelotsusetaotluse esitanud kohtul siiski jälgida, et ta saaks menetluse erinevates etappides ületada menetluse nõuetekohasele kulgemisele ja edenemisele kaitsja poolt tahtlikult ja õigusi kuritarvitades seatud takistused.
- 68 Selles osas tuleb nimetatud kohtul – arvestades seda, et põhikohtuasjas käsitletavad kriminaalmenetlused kujutavad endast ELTL artikli 325 lõike 1 ja seega liidu õiguse rakendamist harta artikli 51 lõike 1 tähenduses (vt analoogia alusel 20. märtsi 2018. aasta kohtuotsus Menci, C-524/15, EU:C:2018:197, punkt 21) – samuti tagada, et järgitakse põhiõigusi, mis on põhikohtuasja süüdistatavatele antud hartaga. Kohustus tagada liidu omavahendite tõhus kogumine ei või nimelt minna nende õiguste järgimisega vastuollu (vt selle kohta 29. märtsi 2012. aasta kohtuotsus Belvedere Costruzioni, C-500/10, EU:C:2012:186, punkt 23, ja 5. detsembri 2017. aasta kohtuotsus M.A.S. ja M.B., C-42/17, EU:C:2017:936, punktid 46 ja 52).
- 69 Mis eelkõige puutub kriminaalmenetluse kulgu, siis tuleb nimetatud kohtul esiteks võtta vajalikud meetmed tagamaks, et järgitaks harta artikli 48 lõikega 2 antud kaitseõigusi, eelkõige õigust saada teavet oma süüdistuse kohta ja õigust kriminaaltoimiku materjalidega tutvuda. Kuna need õigused on konkreetselt eelotsusetaotluse esitanud kohtu teise küsimuste grupi ese, tuleb osutada käesoleva kohtuotsuse punktidele 78–100.
- 70 Teiseks tuleb eelotsusetaotluse esitanud kohtul – kui ta otsustab, milliseid meetmeid käesoleval juhul võtta, et saavutada ELTL artikli 325 lõike 1 täielik õiguslik toime – jälgida, et oleks tagatud süüdistatavate õiguste asja arutamisele mõistliku aja jooksul.

- 71 Selles osas on kohane rõhutada, et see õigus kujutab endast liidu õiguse üldpõhimõtet (vt selle kohta 17. detsembri 1998. aasta kohtuotsus *Baustahlgewebe vs. komisjon*, C-185/95 P, EU:C:1998:608, punkt 21), mis on kohtumenetluste kohta ette nähtud Roomas 4. novembril 1950 alla kirjutatud Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artikli 6 lõikes 1 ja harta artikli 47 teise lõigus. Karistusõiguse valdkonnas tuleb seda õigust järgida mitte ainult kohtumenetluse ajal, vaid ka kohtueelses menetluses, alates hetkest, mil asjaomast isikut kahtlustatakse (vt analoogia alusel EIK 15. juuli 2002. aasta otsus *Affaire stratégies et communications ja Dumoulin vs. Belgique*, CE:ECHR:2002:0715JUD003737097, punkt 39, ja EIK 10. septembri 2010. aasta otsus *McFarlane vs. Iirimaa*, CE:ECHR:2010:0910JUD003133306, punkt 143).
- 72 Euroopa Kohtu väljakujunenud praktika kohaselt ei tule seda, kas menetluse kestus on mõistlik, kindlaks teha lähtuvalt täpsest, abstraktselt määratletud ajalisest ülempiirist. Seda tuleb hinnata lähtuvalt iga üksikjuhtumi asjaoludest, nagu kohtuvaidluse olulisus ja keerukus või pädevate asutuste ja poolte käitumine, ning selline keerukus või kaitsja venitamistaktika võivad olla aluseks, et põhjendada menetluse kestust, mis esmapilgul näib liiga pikk (vt selle kohta 26. novembri 2013. aasta kohtuotsus *Groupe Gascogne vs. komisjon*, C-58/12 P, EU:C:2013:770, punktid 85 ja 86, ning 14. juuni 2016. aasta kohtuotsus *Marchiani vs. parlament*, C-566/14 P, EU:C:2016:437, punktid 99 ja 100).
- 73 Nagu kohtujurist oma ettepaneku punktis 91 sisuliselt märkis, tuleb eelotsusetaotluse esitanud kohtul käesoleval juhul kindlaks teha, kas asjaomaste isikute õigus asja arutamisele mõistliku aja jooksul on tagatud, võttes arvesse mitte ainult seda, et põhikohtuasjas toimuv uurimine puudutab kaheksat isikut, keda süüdistatakse osalemises kuritegelikus ühenduses, mille puhul kestsid tehilud veidi üle aasta, vaid ka võimalikku asjaolu, et viivitus menetluses võis olla osaliselt tingitud kaitsja käitumisest.
- 74 Samuti tuleb just eelotsusetaotluse esitanud kohtul kindlaks teha, millised konkreetset meetmed võtta, et tagada selle õiguse järgimine, võttes arvesse kõiki riigisisese õiguses ette nähtud menetluslike võimalusi nende kogumis ja tõlgendatuna liidu õigusest lähtudes. Juhul kui – nagu käesoleva kohtuotsuse punktis 67 kirjeldatud – ELTL artikli 325 lõikest 1 tulenevate kohustuste täieliku õigusliku toime saavutamiseks on mitu võimalust, tuleb nimetatud kohtul valida nende võimaluste hulgast selline, millega saab kõnealuse põhiõiguse tagada käesoleval juhul.
- 75 Veel tuleb rõhutada, et eelotsusetaotluse esitanud kohus ei tohi teha määrust kriminaalmenetluse lõpetamiseks põhikohtuasjas käsitletavate riigisiseste õigusnormide alusel ainuüksi põhjusel, et lõpetamine on süüdistatavate jaoks väidetavalt kõige soodsam lahendus nende õiguse seisukohalt asja arutamisele mõistliku aja jooksul ning nende kaitseõiguste seisukohalt. Kuigi liikmesriigi ametiasutused ja kohtud võivad kohaldada põhiõiguste kaitse riigisiseseid standardeid, siis seda tingimusel, et see ei kahjusta eelkõige liidu õiguse esimust, ühtsust ega tõhusust (vt selle kohta 5. detsembri 2017. aasta kohtuotsus *M.A.S. ja M.B.*, C-42/17, EU:C:2017:936, punkt 47 ja seal viidatud kohtupraktika).
- 76 Eeltoodud kaalutlusi arvestades tuleb ELTL artikli 325 lõiget 1 tõlgendada nii, et sellega on vastuolus riigisisese õigusnormid, millega kehtestatakse selline kriminaalmenetluse lõpetamise menetlus, nagu on ette nähtud kriminaalmenetluse seadustiku artiklites 368 ja 369, kui neid õigusnorme kohaldatakse liidu finantshuve kahjustava, tolli valdkonnas toime pandud raske pettuse või muu raske ebaseadusliku tegevuse uurimiseks alustatud menetluse suhtes. Liikmesriigi kohus peab saavutama ELTL artikli 325 lõike 1 täieliku õigusliku toime, jättes need õigusnormid vajaduse korral kohaldamata ning jälgides samas, et süüdistatavate põhiõiguste järgimine oleks tagatud.

Direktiivist 2012/13 tulenev õigus saada teavet oma süüdistuse kohta ja õigus kriminaalasja materjalidega tutvuda

- 77 Kõigepealt tuleb nentida, et eelotsusetaotluse esitanud kohus palub tõlgendada direktiivi 2012/13 sätteid ja direktiivi 2013/48 ühte sätet seoses süüdistatava ja tema kaitsja õigusega saada teavet süüdistuse kohta ja õigusega kriminaaltoimiku materjalidega tutvuda. Kuna teisena nimetatud direktiivis, vastupidi esimesele, neid õigusi käsitlevad sätted puuduvad, tuleb selles osas tõlgendada vaid direktiivi 2012/13.
- 78 Oma teise ja kolmanda küsimusega palub eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt selgitada esiteks, kas direktiivi 2012/13 artikli 6 lõiget 3 tuleb tõlgendada nii, et õigust saada teavet oma süüdistuse kohta, mis on selles sättes ette nähtud, on järgitud, kui üksikasjalik teave süüdistuse kohta antakse kaitsjale küll alles pärast kohtumenetlust alustava süüdistusakti saatmist kohtusse, kuid enne seda, kui kohus alustab süüdistuse sisulist hindamist ja algab tegelik kohtulik arutelu.
- 79 Teiseks palub nimetatud kohus Euroopa Kohtul selgitada, kas selle direktiivi artikli 7 lõiget 3 tuleb tõlgendada nii, et selles sättes ette nähtud õigust kriminaaltoimiku materjalidega tutvuda on järgitud, kui pädevad asutused on andnud kaitsjale võimaluse nende materjalidega tutvuda kohtueelses menetluses, isegi kui kaitsja ei saanud seda võimalust kasutada. Eitava vastuse puhuks küsib see kohus, kas seda õigust on järgitud juhul, kui kaitsjale antakse uus võimalus nimetatud materjalidega tutvuda pärast kohtumenetlust alustava süüdistusakti saatmist kohtusse, kuid enne seda, kui kohus alustab süüdistuse sisulist hindamist ja algab tegelik kohtulik arutelu.
- 80 Kolmandaks, eitava vastuse korral eelmisele küsimusele tekib eelotsusetaotluse esitanud kohtul küsimus võimaluse kohta kõrvaldada kõnealused õiguste rikkumised kohtumenetluse käigus.
- 81 Kuigi eelotsusetaotluse esitanud kohtul tuleb kindlaks teha, kas põhikohtuasjas on rikutud direktiivi 2012/13 sätteid ja millised konkreetsed meetmed tuleb sellega seoses võtta, peab Euroopa Kohus siiski märkima tema jaoks ära need objektiivsed asjaolud, millest selline arutluskäik peab lähtuma.
- 82 Sellega seoses tuleb tõdeda, et nagu selgub selle direktiivi põhjendusest 14 ja artiklist 1, on direktiivi eesmärk kehtestada miinimumeeskirjad kahtlustatava või süüdistatava teavitamise kohta.
- 83 Konkreetsemalt näeb nimetatud direktiivi artikli 6 lõige 3 ette, et liikmesriigid tagavad, et süüdistuse kohta – sealhulgas kuriteo olemuse ja liigi ning süüdistatava kuriteos osalemise laadi kohta – antakse süüdistatavale üksikasjalikku teavet. Sama direktiivi artikli 7 lõikes 2 on lisatud, et kahtlustatavale või süüdistatavale või tema kaitsjale antakse võimalus tutvuda kõigi kahtlustatavat või süüdistatavat toetavate või tema vastu kogutud tõendusmaterjalidega, mis on pädevate asutuste valduses.
- 84 Mis puutub hetke, mil see tutvumise võimalus peab olema antud, siis direktiivi 2012/13 artikli 6 lõige 3 ja artikli 7 lõige 3 näevad vastavalt vaid ette, et selline teave tuleb esitada „hiljemalt süüdistuse asjaolude esitamisel kohtule“ ning et tutvumise võimalus peab olema tagatud „aegsasti, et oleks võimalik tõhusalt kasutada kaitseõigust, ning hiljemalt süüdistuse asjaolude esitamisel kohtule“.
- 85 Nagu kohtujurist märkis oma ettepaneku punktis 98, ei viita need sätted selles osas konkreetsele kuupäevale.
- 86 Lisaks ei võimalda ka nende sätete sõnastus erinevates keeleversioonides ühemõtteliselt kindlaks teha seda viimast hetke, mil üksikasjalik teave süüdistuse kohta tuleb esitada ja tagada võimalus kriminaaltoimiku materjalidega tutvuda. Mõnes keeleversioonis, nagu prantsuse ja hollandi, võib neid sätteid tõlgendada nii, et need viitavad hetkele, mil pöördutakse süüdistuse sisuliselt läbivaatamiseks pädeva kohtu poole ja see kohus alustab menetlust, või – nagu märkis kohtujurist oma ettepaneku

punktis 100 – kuupäevale, mil kohtuasjas algab nõupidamise etapp. Seevastu teised keeleversioonid, nagu saksa, viitavad hetkele, mil süüdistusakt kohtule esitatakse. Samas inglise ja itaalia keeleversioonid viitavad hetkele, mil kohus hindab süüdistuse põhjendatust.

- 87 Neil tingimustel tuleb nimetatud sätteid tõlgendada nende konteksti ja eesmärki silmas pidades (vt selle kohta 20. detsembri 2017. aasta kohtuotsus Hispaania *vs.* nõukogu, C-521/15, EU:C:2017:982, punkt 158).
- 88 Selles osas tuleneb direktiivi 2012/13 põhjendustest 10 ja 14, et selle direktiivi eesmärk on – ühiste miinimumeeskirjade kehtestamisega õiguse kohta saada kriminaalmenetluses teavet – tugevdada liikmesriikide vastastikust usaldust üksteise kriminaalõigussüsteemide suhtes. Nagu direktiivi selles samas põhjenduses 14 ja põhjenduses 41 on sisuliselt märgitud, tugineb see direktiiv nimetatud eesmärgil õigustele, mis on sätestatud eelkõige harta artiklites 47 ja 48, ning püüab neid õigusi edendada.
- 89 Nagu on kirjas nimetatud direktiivi põhjendustes 27 ja 28 ning artiklites 6 ja 7, on nende artiklite eesmärk just tagada kaitseõiguste tõhus kasutamine ja õiglane menetlus (vt selle kohta seoses artikliga 6 22. märtsi 2017. aasta kohtuotsus *Tranca jt*, C-124/16, C-188/16 ja C-213/16, EU:C:2017:228, punkt 38 ja seal viidatud kohtupraktika).
- 90 See eesmärk eeldab aga, et süüdistatavale antakse süüdistuse kohta üksikasjalikku teavet ja võimalus tutvuda kriminaaltoimiku materjalidega õigeaegselt ehk ajal, mis võimaldab tal enda kaitse tõhusalt ette valmistada, nagu näeb ette direktiivi 2012/13 artikli 7 lõige 3 seoses õigusega tutvuda toimikumaterjalidega, kusjuures tuleb täpsustada, et lünkliku teabe andmine ja võimalus tutvuda toimikumaterjalidega osaliselt ei ole sel juhul piisavad.
- 91 Nimetatud direktiiv ei nõua, et see hetk oleks süüdistuse kohta üksikasjaliku teabe andmisel ja toimikumaterjalidega tutvumise võimaldamisel sama. Lisaks võib nimetatud hetk sõltuvalt asjast ja kõnealuse menetluse liigist olla varasem või samaaegne kui kohtu poole pöördumine või ka sellest hilisem.
- 92 Samas eeldavad nimetatud eesmärk ja menetluse nõuetekohane kulgemine põhimõtteliselt – välja arvatud erimenetlused ja lihtsustatud menetlused –, et teavitamine toimub ja võimalus toimikumaterjalidega tutvuda antakse hiljemalt ajal, mil süüdistuse põhjendatuse üle otsustamiseks algab pädevas kohtus süüdistuse põhjendatuse üle arutelu.
- 93 Just selle teavitamise ja toimikuga tutvumise võimaldamise kaudu saab süüdistatav või tema kaitsja teada, milliseid tegusid süüdistatavale ette heidetakse ja kuidas need kvalifitseeritakse ning millistel tõenditel need etteheited põhinevad. Võimalus tutvuda selle teabe ja nende materjalidega hiljemalt kohtuliku arutamise alguses on eriti oluline võimaldamaks sellel isikul või tema kaitsjal osaleda arutelul sisuliselt, vastavalt võistlevuse ja poolte võrdsuse põhimõttele, tehes tõhusalt teatavaks oma seisukoha.
- 94 Kui see nõue pole täidetud, ei ole direktiiviga 2012/13 sugugi vastuolus, kui nimetatud kohus võtab vajalikud meetmed puuduste kõrvaldamiseks, niivõrd kuivõrd kaitseõigused ja õiglane menetlus on nõuetekohaselt tagatud.
- 95 Pealegi ei välista see nõue, et süüdistuse kohta kaitsjale antud teavet võidakse hiljem muuta, eelkõige mis puutub etteheidetavate tegude kvalifikatsiooni, ega seda, et arutelu käigus lisatakse toimikusse uusi tõendeid. Sellised muudatused ja tõendid tuleb siiski süüdistatavale või tema kaitsjale teatavaks teha ajal, mil neil on veel võimalus enne nõupidamise etappi tõhusalt reageerida. See võimalus on sätestatud ka direktiivi artikli 6 lõikes 4, mis näeb ette, et kahtlustatavat või süüdistatavat teavitatakse viivitamata kriminaalmenetluse käigus tehtud muudatustest selle artikli kohaselt antavas teabes, kui

see on vajalik õiglase menetluse tagamiseks, ning nimetatud direktiivi artikli 7 lõikes 3, mis sätestab, et kui pädevad asutused saavad oma valdusse täiendavat tõendusmaterjali, võimaldatakse sellega tutvuda aegsasti, et seda oleks võimalik arvesse võtta.

- 96 Süüdistatavale ja tema kaitsjale tuleb igal juhul, kõigil käesoleva kohtuotsuse punktides 92, 93, 94 ja 95 kirjeldatud juhtudel ja mis tahes hetkel, mil süüdistuse kohta esitatakse üksikasjalikku teavet ja võimaldatakse toimikuga tutvuda, eelkõige järgides võistlevuse ja poolte võrdsuse põhimõtet, anda piisav tähtaeg selle teabe ja nende materjalidega tutvumiseks ning neil peab olema võimalik kaitse tõhusalt ette valmistada, esitada oma võimalikud seisukohad ja vajaduse korral mis tahes taotlused, eelkõige taotlused menetlustoimingute tegemiseks, mida nad võivad riigisisese õiguse alusel esitada. Nagu kohtujurist oma ettepaneku punktis 101 märkis, eeldab see nõue, et menetlus vajaduse korral peatatakse ning määratakse selle jätkamine hilisemale kuupäevale.
- 97 Kuna eelotsusetaotluse esitanud kohus küsib konkreetsemalt selle kohta, kuidas teostada õigust tutvuda kriminaaltoimiku materjalidega, mis on ette nähtud direktiivi 2012/13 artikli 7 lõigetes 2 ja 3, siis tuleb täpsustada, et juhul, kui süüdistatav või tema kaitsja on tema enda taotlusel kutsunud nende materjalidega tutvuma kohtueelse menetluse ajal, kuid õigusjärgsetel või tema tahtest sõltumatutel põhjustel ei ole ta saanud ette nähtud päeval kohale ilmuda, eeldavad kaitseõiguste järgimine ja õiglase menetlus, mida see säte rakendab, et uurimis- või kohtuasutused võtavad juhtumipõhiselt vajalikud meetmed, et anda sellele isikule või tema kaitsjale uus võimalus nende materjalidega tutvuda. Võttes arvesse käesoleva kohtuotsuse punktides 90–93 ja 96 toodud kaalutlusi, ei ole nimetatud sättega vastuolus, kui uus võimalus antakse pärast seda, kui kohtumenetlust alustav süüdistusakt on kohtule esitatud.
- 98 Selles raamistikus tuleb kohtul siiski saavutada õiglase tasakaal kaitseõiguste järgimise ja vajaduse vahel tagada uurimistoimingute tõhusus ja liidu finantshuve kahjustavate süütegude eest karistamine ning jälgida, et menetlus toimiks mõistliku aja jooksul, võttes arvesse, et kaitsja võib menetluse nõuetekohast kulgu tahtlikult takistada.
- 99 Eeltoodust tuleneb, et direktiivi 2012/13 artikli 6 lõiget 3 tuleb tõlgendada nii, et sellega ei ole vastuolus, kui üksikasjalik teave süüdistuse kohta antakse kaitsjale küll alles pärast kohtumenetlust alustava süüdistusakti saatmist kohtusse, kuid enne seda, kui kohus alustab süüdistuse sisulist hindamist ja algab kohtulik arutelu, või pärast selle arutelu algust, kuid enne nõupidamise etappi, kui selliselt antud teavet hiljem muudetakse, tingimusel et kohus võtab kõik vajalikud meetmed, et tagada kaitseõiguste järgimine ja õiglase menetlus.
- 100 Nimetatud direktiivi artikli 7 lõiget 3 tuleb tõlgendada nii, et liikmesriigi kohus peab tagama, et kaitsjale antakse tegelik võimalus kriminaaltoimiku materjalidega tutvuda: tutvumine võib vajaduse korral toimuda pärast kohtumenetlust alustava süüdistusakti saatmist kohtusse, kuid enne seda, kui kohus alustab süüdistuse sisulist hindamist ja algab kohtulik arutelu, või pärast selle arutelu algust, kuid enne nõupidamise etappi, kui menetluse käigus on lisatud toimikusse uusi tõendeid, tingimusel et kohus võtab kõik vajalikud meetmed, et tagada kaitseõiguste järgimine ja õiglase menetlus.

Direktiivist 2013/48 tulenev õigus kaitsjale

- 101 Oma neljanda küsimusega palub eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt selgitada, kas direktiivi 2013/48 artikli 3 lõiget 1 tuleb tõlgendada nii, et sellega on vastuolus ühelt poolt see, kui riigisisemed õigusnormid, mis panevad liikmesriigi kohtule kohustuse taandada kahe süüdistatava volitatud kaitsja nende endi tahte vastaselt põhjusel, et nende isikute huvid on vastuolus, ja teiselt poolt see, kui nimetatud kohus lubab kõnealustel isikutel volitada uue kaitsja või teatud juhul määrab ise omal algatusel kaks kaitsjat, asendades esimese kaitsja.

- 102 Kõigepealt tuleb märkida, et kuigi vastavalt direktiivi artikli 15 lõikele 1 ei olnud selle direktiivi ülevõtmise tähtaeg ajal, mil eelotsusetaotluse esitanud kohus käesoleva taotluse Euroopa Kohtule esitas, veel möödunud, möödus see tähtaeg 27. novembril 2016. Neil tingimustel on nimetatud direktiiv põhikohtuasjas süüdistatavate isikute suhtes kohaldatav.
- 103 Direktiivi 2013/48 artikli 1 kohaselt sätestatakse selles direktiivis miinimumeeskirjad, mis käsitlevad eelkõige kriminaalmenetlustes kahtlustatavate ja süüdistatavate õigust kaitsjale. Täpsemalt paneb direktiivi artikli 3 lõige 1 liikmesriikidele kohustuse tagada, et nendel kahtlustatavatel ja süüdistatavatel on õigus kasutada kaitsjat nii pika aja jooksul ja sellisel viisil, mis võimaldab neil kasutada oma kaitseõigust konkreetselt ja tõhusalt.
- 104 Nagu nimetatud direktiivi põhjendusest 12 sisuliselt tuleneb, on direktiivi eesmärk edendada eelkõige õigust saada nõu ja kaitset ning olla esindatud, mis on ette nähtud harta artikli 47 teises lõigus, ja kaitseõigusi, mille tagab harta artikli 48 lõige 2.
- 105 Nagu on kirjas selgitustes põhiõiguste harta kohta (ELT 2007, C 303, lk 17), vastab artikli 48 lõige 2 Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artikli 6 lõikele 3 ning vastavalt harta artikli 52 lõikele 3 on neil sätetel sama tähendus ja ulatus.
- 106 Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikast tuleneb aga sisuliselt, et kuigi nimetatud artikli 6 lõikes 3 ette nähtud õigus kaitsjale eeldab, et asjaomasel isikul on võimalus valida oma kaitsja ise, ei ole see võimalus siiski absoluutne (vt selle kohta EIK 29. septembri 1992. aasta otsus *Croissant vs. Saksamaa*, CE:ECHR:1992:0925JUD001361188, punkt 29, ja EIK 14. jaanuari 2003. aasta otsus *Lagerblom vs. Rootsi*, CE:ECHR:2003:0114JUD002689195, punkt 54). Nii võivad sellel võimalusel olla teatavad piirangud, kui see on seaduses ette nähtud, mis teenivad üldhuvi eesmärki ja on selle eesmärgi suhtes proportsionaalsed.
- 107 Käesolevas asjas ilmneb eelotsusetaotlusest, et põhikohtuasjas käsitletavate riigisiseste õigusnormide eesmärk on tagada süüdistatavate õigus tõhusale kaitsele.
- 108 Samas tuleb tõdeda, et see eesmärk, mis vastab täpselt direktiivi 2013/48 artikli 3 lõike 1 eesmärgile, on õiguspärane ning need õigusnormid on selle eesmärgi suhtes proportsionaalsed.
- 109 Selles osas on sobilik rõhutada, et kaitsjal huvide konflikti puudumine on kaitseõiguste tõhususe tagamiseks hädavajalik. Nagu kohtujurist oma ettepaneku punktis 110 märkis, ei saa üks ja sama kaitsja täielikult ja tõhusalt kaitsta kahte omavahel vastuolus olevate huvidega süüdistatavat, eelkõige juhul, kui üks neist annab ütlusi, mida on võimalik kasutada teise vastu, ilma et viimane neid ütlusi kinnitaks.
- 110 Neil tingimustel näib selle kaitsja taandamine ja tema asendamine süüdistatavate volitatud kahe uue kaitsjaga või kahe kaitsjaga, kelle määrab kohus, sobivat, et tagada kaitseõiguste tõhusus ja tõhus õigus kaitsjale.
- 111 Seega tuleb neljandale küsimusele vastata, et direktiivi 2013/48 artikli 3 lõiget 1 tuleb tõlgendada nii, et sellega ei ole vastuolus riigisisised õigusnormid, mis panevad liikmesriigi kohtule kohustuse taandada kahe süüdistatava volitatud kaitsja nende endi tahte vastaselt põhjusel, et nende isikute huvid on vastuolus, ega see, kui nimetatud kohus lubab kõnealustel isikutel volitada uue kaitsja või teatud juhul määrab ise omal algatusel kaks kaitsjat, asendades esimese kaitsja.

Kohtukulud

- 112 Kuna põhikohtuasja poolte jaoks on käesolev menetlus eelotsusetaotluse esitanud kohtus pooleli oleva asja üks staadium, otsustab kohtukulude jaotuse liikmesriigi kohus. Euroopa Kohtule seisukohtade esitamise seotud kulusid, välja arvatud poolte kohtukulud, ei hüvitata.

Esitatud põhjendustest lähtudes Euroopa Kohus (suurkoda) otsustab:

1. ELTL artikli 325 lõiget 1 tuleb tõlgendada nii, et sellega on vastuolus riigisisese õigusnormid, millega kehtestatakse selline kriminaalmenetluse lõpetamise menetlus, nagu on ette nähtud kriminaalmenetluse seadustiku (Nakazatelno protsesualen kodeks) artiklites 368 ja 369, kui neid õigusnorme kohaldatakse Euroopa Liidu finantshuve kahjustava, tolli valdkonnas toime pandud raske pettuse või muu raske ebaseadusliku tegevuse uurimiseks alustatud menetluse suhtes. Liikmesriigi kohus peab saavutama ELTL artikli 325 lõike 1 täieliku õigusliku toime, jättes need õigusnormid vajaduse korral kohaldamata ning jälgides samas, et süüdistatavate põhiõiguste järgimine oleks tagatud.
2. Euroopa Parlamendi ja nõukogu 22. mai 2012. aasta direktiivi 2012/13/EL, milles käsitletakse õigust saada kriminaalmenetluses teavet, artikli 6 lõiget 3 tuleb tõlgendada nii, et sellega ei ole vastuolus, kui üksikasjalik teave süüdistuse kohta antakse kaitsjale küll alles pärast kohtumenetlust alustava süüdistusakti saatmist kohtusse, kuid enne seda, kui kohus alustab süüdistuse sisulist hindamist ja algab kohtulik arutelu, või pärast selle arutelu algust, kuid enne nõupidamise etappi, kui selliselt antud teavet hiljem muudetakse, tingimusel et kohus võtab kõik vajalikud meetmed, et tagada kaitseõiguste järgimine ja õiglane menetlus.

Nimetatud direktiivi artikli 7 lõiget 3 tuleb tõlgendada nii, et liikmesriigi kohus peab tagama, et kaitsjale antakse tegelik võimalus kriminaaltoimiku materjalidega tutvuda: tutvumine võib vajaduse korral toimuda pärast kohtumenetlust alustava süüdistusakti saatmist kohtusse, kuid enne seda, kui kohus alustab süüdistuse sisulist hindamist ja algab kohtulik arutelu, või pärast selle arutelu algust, kuid enne nõupidamise etappi, kui menetluse käigus on lisatud toimikusse uusi tõendeid, tingimusel et kohus võtab kõik vajalikud meetmed, et tagada kaitseõiguste järgimine ja õiglane menetlus.
3. Euroopa Parlamendi ja nõukogu 22. oktoobri 2013. aasta direktiivi 2013/48/EL, mis käsitleb õigust kaitsjale kriminaalmenetluses ja Euroopa vahistamismäärusega seotud menetluses ning õigust lasta teavitada vabaduse võtmisest kolmandat isikut ja suhelda vabaduse võtmise ajal kolmandate isikute ja konsulaarasutustega, artikli 3 lõiget 1 tuleb tõlgendada nii, et sellega ei ole vastuolus riigisisese õigusnormid, mis panevad liikmesriigi kohtule kohustuse taandada kahe süüdistatava volitatud kaitsja nende endi tahte vastaselt põhjusel, et nende isikute huvid on vastuolus, ega see, kui nimetatud kohus lubab kõnealustel isikutel volitada uue kaitsja või teatud juhul määrab ise omal algatusel kaks kaitsjat, asendades esimese kaitsja.

Allkirjad